

Ätbara växter i Malmö

En studie kring potentialen för implementeringen av ätbara växter i Malmö

Emil Lareke

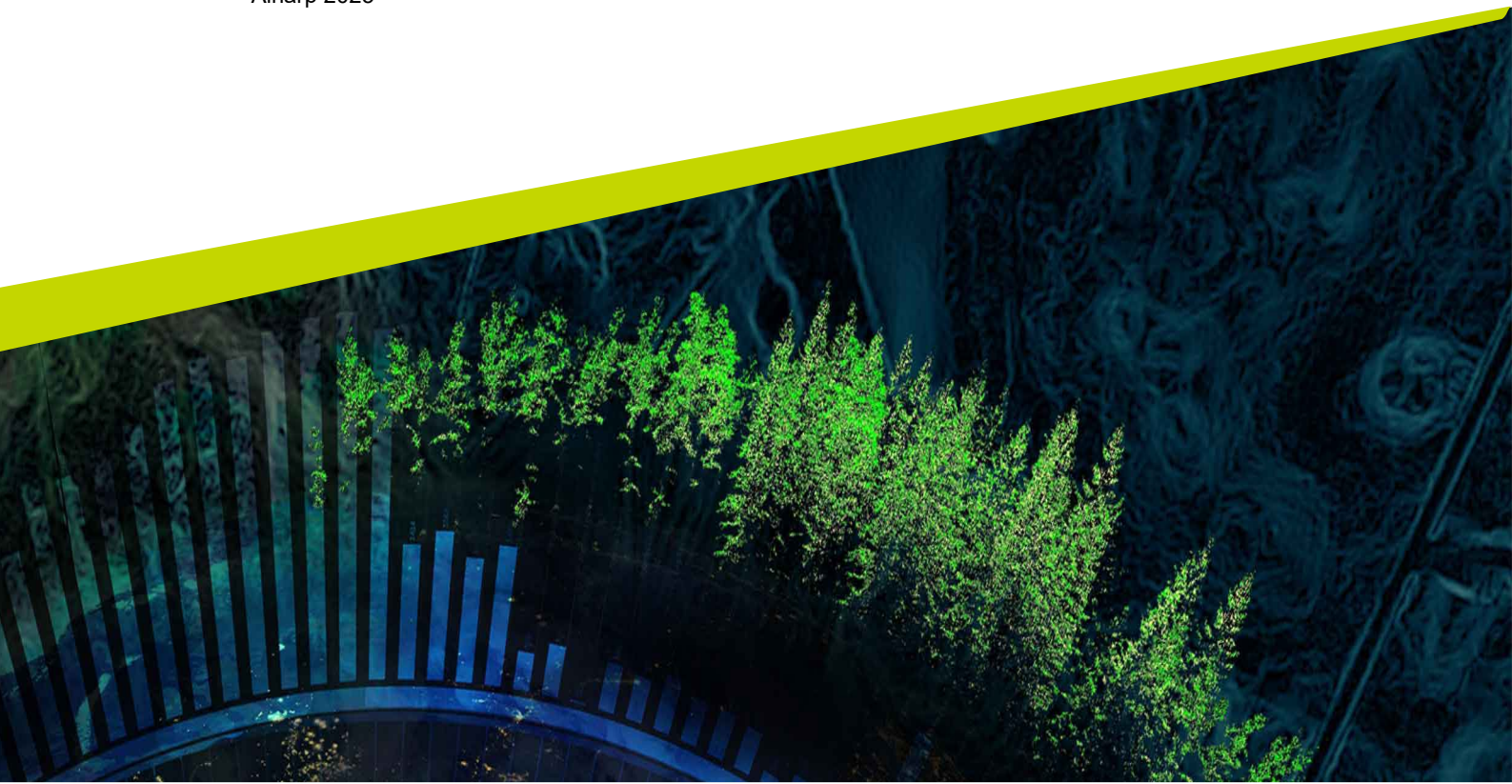
Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitekturprogrammet

Alnarp 2025

Ätbara växter i Malmö. En studie kring potentialen för implementeringen av ätbara växter i Malmö

Edible plants in Malmö. A study surrounding the potential for the implementation of edible plants in Malmö.

Emil Lareke

Handledare: Love Silow, SLU, Institution för Landskapsarkitektur
planering och förvaltning

Examinator: Johan Wirdelöv, SLU, Institution för Landskapsarkitektur
planering och förvaltning

Omfattning: 15hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2025

Nyckelord: Biologisk mångfald, urbana odlingar, resiliens, ätbara växter

Sammanfattning

Denna studie undersöker hur ätbara växter och urbana odlingar kan integreras i offentliga miljöer i Malmö, med fokus på ekologiska och sociala förutsättningar. Bakgrunden utgörs av ökande urbanisering, globala hållbarhetsutmaningar och internationella mål som betonar behovet av resilient lokal livsmedelsproduktion. En litteraturstudie genomfördes där internationella fallstudier från bland annat Seattle och Tyskland analyserades tillsammans med Malmö stads tidigare initiativ och strategiska dokument.

Resultaten visar att ätbara växter i urbana miljöer kan bidra till flera centrala hållbarhetsaspekter. Internationella erfarenheter pekar på att fruktträd, bärbuskar och andra ätbara växter på offentliga ytor kan öka medborgarengagemang, stärka sociala mötesplatser och skapa lokala identiteter. Ekologiska studier framhäver att särskilt inhemska arter kan öka biodiversitet, gynna pollinatörer och tillföra viktiga ekosystemtjänster. I skolmiljöer visar forskningen att odling kan fungera som ett pedagogiskt verktyg som stärker barns förståelse för natur, matproduktion och hållbarhetsfrågor.

Malmö stads tidigare projekt i Seved och Herrgården bekräftar många av dessa effekter, särskilt när det gäller gemenskap, trygghet och lokalt engagemang. Samtidigt visar både internationella och lokala exempel att långsiktig skötsel är en central utmaning. Volontärbaserade modeller kan fungera men är känsliga för minskat engagemang, vilket understryker behovet av tydliga ansvarsfördelningar och kommunalt stöd.

Analysen av Malmö stads matstrategi *Collective Action* visar att staden har ambitioner att arbeta mer systembaserat och inkluderande med matfrågor. Detta skapar goda förutsättningar för att integrera ätbara växter i framtida stadsplaneringsprocesser, särskilt i skolor och offentliga parker där potentialen bedöms som störst.

Sammantaget visar studien att Malmö har starka möjligheter att utvecklas vidare som en mer *ätbar stad*. För att lyckas krävs dock genomtänkta skötselmodeller, tydliga riktlinjer och en balans mellan kommunalt ansvar och medborgarengagemang. Med dessa förutsättningar kan ätbara växter bidra till ökad biologisk mångfald, stärkt social hållbarhet och en mer resilient urban miljö i Malmö.

Abstract

This study examines how edible plants and urban agriculture can be integrated into public spaces in Malmö, Sweden, with a focus on ecological and social conditions. The background is shaped by increasing urbanization, global sustainability challenges, and international goals that emphasize the need for resilient local food systems. A literature review was conducted, drawing on international case studies from, for example, Seattle and Germany, along with Malmö's previous projects and strategic municipal documents.

The results show that edible plants in urban environments can support several key aspects of sustainability. International research demonstrates that fruit trees, berry bushes, and other edible vegetation on public land can increase community engagement, strengthen local social interaction, and create meaningful public meeting spaces. Ecological studies highlight that especially native species can enhance biodiversity, support pollinators, and contribute valuable ecosystem services. In school environments, edible plantings function as educational tools that promote children's understanding of nature, food production, and sustainable practices.

Local experiences from Malmö, particularly in Seved and Herrgården confirm many of these effects like showing increased social cohesion, safety, and participation. At the same time both international and local examples indicate that long-term maintenance is a major challenge. Volunteer-driven models can be effective but are vulnerable to fluctuations in engagement underscoring the need for clear responsibilities and municipal support.

The analysis of Malmö's food strategy, *Collective Action*, shows that the city aims to adopt a more system-based and inclusive approach to food-related issues, creating favorable conditions for future implementation of edible plants in public planning. Schools and parks appear to offer the greatest potential for integrating such initiatives.

Overall, the study concludes that Malmö has strong opportunities to develop further as an *edible city*. Success, however, depends on well-designed maintenance models, clear guidelines, and a balance between community involvement and municipal responsibility. Under these conditions, edible plants can contribute to increased biodiversity, social sustainability, and a more resilient urban environment.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	6
1.1	Syfte	7
1.2	Frågeställningar	7
1.3	Metod	8
2.	Tidigare odlingsinitiativ.....	9
2.1	Koloniträdgårdens historia	9
2.2	Den urbana trädgårdens påverkan	11
3.	Malmö som arena för urbana odlingar och ätbara växter	14
3.1	Tidigare initiativ: urbana odlingar i Malmö	14
3.2	Malmö stads arbete med matstrategier	15
4.	Internationella perspektiv	17
4.1	Ätbara växter på offentliga ytor	17
4.2	Ätbara växter i skolmiljöer	18
4.3	Incredible Edible, ett medborgarinitiativ	20
5.	Diskussion	22
5.1	Samstämmighet mellan litteraturen och Malmö stads erfarenheter	22
5.1.1	Lärdomar från historiska urbana odlingar	23
5.2	Potential för ekologisk hållbarhet i Malmö	24
5.3	Pedagogiska möjligheter för Malmö	24
5.4	Utmaningar och begränsningar.....	26
5.5	Malmö som framtida arena för ätbara växter: möjligheter och förutsättningar	26
6.	Slutsatser.....	28
	Referenser.....	30

1. Inledning

Enligt statistik från UN Habitat (2022) fortsätter världens befolkning att urbaniseras i snabb takt, vilket förändrar hur samhällen fungerar och organiseras. Den globala urbana befolkningen beräknas öka från 56 procent år 2021 till 68 procent år 2050. I Europa förväntas motsvarande andel nå cirka 85 procent fram till år 2050 (Gronkiewicz-Waltz et al. 2020). Samtidigt står städer, som endast upptar omkring 3 procent av jordens yta, för ungefär 72 procent av världens växthusgasutsläpp (ibid.). Dessa siffror understryker städernas centrala roll i arbetet med att hantera klimatförändringar och skapa mer hållbara samhällen.

Städer har enligt Directorate-General for Research and Innovation (Gronkiewicz-Waltz et al. 2020) en betydande koncentration av ekonomiskt kapital, kompetens och organisatorisk kapacitet. Det är också här mycket av det miljö- och innovationsdrivna arbetet sker. Därför behöver klimat- och hållbarhetsutmaningar hanteras i nära samspel med urbana miljöer och deras invånare. För att nå långsiktiga mål krävs delaktighet från både politiska aktörer och stadsbor, företagare, brukare, konsumenter och producenter. Kowarik (2023) lyfter att urban ekologi blir allt viktigare i takt med att städer växer och att förståelsen för ekologiska processer i urbana miljöer är en nyckel för framtida stadsutveckling.

I FN:s Agenda 2030 beskrivs klimatförändringar som en av de största globala utmaningarna, med konsekvenser som minskad tillgång till naturresurser, vattenbrist, torka och förluster av biologisk mångfald (UN u.å.). Målen inkluderar att minska städernas negativa miljöpåverkan, öka återvinning, skapa hållbara livsmedelssystem och utveckla jordbruk som är motståndskraftigt mot klimatförändringarna (ibid.). Agenda 2030 betonar även vikten av att integrera klimatfrågor i nationella strategier och utbildningssystem.

Mot denna bakgrund lyfter Świąder et al. (2023) behovet av att tänka om kring framtidens livsmedelsproduktion. Urbana odlingar och så kallade "ätbara städer" pekas ut som en möjlig väg mot ökad hållbarhet. Implementeringen av ätbara växter i städer kan bidra till flera av FN:s globala mål genom att stärka lokal produktion, skapa nya gröna miljöer, stödja småskaliga odlingar och öka resiliensen i livsmedelssystem (ibid.). Świąder et al. (2023) beskriver detta som en form av hållbart lantbruk som både ska tillgodose dagens behov och säkerställa framtida generationers tillgång till hälsosamma ekosystem:

“It is what sustainable agriculture is and what it should ensure. It should meet the needs of present and future generations while ensuring social and environmental equity, nurturing healthy ecosystems and promoting food security.” (Świader et al. 2023, s.7)

Att skapa en *ätbar stad* kan däremot innebära flera olika saker och begreppet saknar en entydig definition. Enligt Świader et al. (2023) kan det omfatta allt från koloniträdgårdar och gröna fasader till fruktträd, gröna tak och offentliga planteringar. Oavsett form bygger idéerna om ätbara städer på att kombinera urbana miljöer med livsmedelsproduktion och ökad ekologisk funktion, något som samtidigt är nära kopplat till urbant lantbruk. Även om det finns utmaningar, exempelvis organisatoriska eller ekonomiska, kan dessa ofta hanteras genom nya marknadsstrukturer och ökade sociala incitament.

Även i Sverige har frågor om livsmedelsberedskap och lokala resurser hamnat i fokus. I början av 2024 betonade Överbefälhavare Micael Bydén att samhällets krisberedskap måste stärkas på alla nivåer: *“Det gör att vi behöver förbereda oss så långt som möjligt, på alla nivåer, i hela samhället.”* (Granlund & Schau 2024). I en sådan kontext framstår urbana odlingar och ätbara växter som en möjlig del av arbetet med att skapa robusta och hållbara städer även i en svensk kontext.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur ätbara växter och urbana odlingar kan användas i offentliga miljöer i Malmö genom att analysera tidigare forskning, internationella exempel och lokala erfarenheter. Målet är att identifiera vilka sociala, ekologiska och förvaltnings faktorer som påverkar möjligheterna att integrera ätbara växter i stadens parker, skolmiljöer och andra offentliga ytor. Genom att tolka resultaten från litteraturen ska studien belysa vilka förutsättningar som finns i Malmö och hur dessa kan stödja framtida satsningar på urbana odlingar.

1.2 Frågeställningar

Hur har Malmö stad arbetat med ätbar växtlighet i staden?

Vilka möjligheter och utmaningar finns för att integrera ätbara växter i offentliga miljöer i Malmö?

Hur kan internationella erfarenheter av urbana odlingar bidra till att förstå hur liknande initiativ kan utvecklas i Malmö?

1.3 Metod

I denna uppsats används en litteraturstudie som metod för att undersöka hur ätbara växter och urbana odlingar kan integreras i urbana miljöer med fokus på Malmö stad. Studien bygger på analys av vetenskapliga artiklar, rapporter och tidigare dokumenterade projekt där ätbara växter har använts i offentliga stadsrum. Syftet med uppsatsen är att identifiera vilka sociala, ekologiska och organisatoriska faktorer som påverkar möjligheterna att implementera sådana odlingar i en svensk urban kontext.

Litteraturen omfattar både internationella studier exempelvis från Seattle och Tyskland samt lokala erfarenheter från Malmö. Dessa fungerar som empiriska referenspunkter som tillsammans visar hur urbana odlingar kan bidra till hållbarhetsmål, medborgarengagemang och stärkta ekosystemtjänster.

Metoden innebär att olika typer av källor jämförs och analyseras för att identifiera återkommande mönster, möjligheter och utmaningar. Genom att sammanställa resultaten från tidigare forskning skapas en helhetsbild av vilka förutsättningar som är relevanta för Malmö när det gäller att införa ätbara växter på offentliga ytor.

Insamlingen av källorna har skett via Scopus, Science direkt och Google scholar. Sökord: edible cities, urbana odlingar, urban farming, urban gardening.

Litteraturstudie har valts för att analysera ifall Malmö stads tidigare erfarenheter och policydokument kan stå som grund för implementering av urbana odlingar. Bristerna med litteraturstudie metoden är att de olika teorierna inte appliceras på någon fysisk plats. En fallstudie hade potentiellt kunna applicera teorierna och dra slutsatser kring sannolikheten av implementeringen av urbana odlingar i Malmö.

2. Tidigare odlingsinitiativ

Urbana odlingar och ätbara växter är inte ett nytt fenomen i stadsutvecklingen. Historiskt sätt har det i olika perioder spelat en viktig roll i hur städer har organiserat sin livsmedelsförsörjning, sociala strukturer och sina gröna miljöer. För att förstå dagens intresse för urbana odlingar och deras potentiella roll i framtida stadsplanering är det därför nödvändigt att sätta dessa initiativ i ett historiskt sammanhang. Tidigare erfarenheter visar hur odling i staden har använts som svar på sociala, ekonomiska och ekologiska utmaningar men också vilka begränsningar och konflikter som kan uppstå.

Detta kapitel syftar till att ge en bakgrund till hur urbana odlingsinitiativ har utvecklats över tid med särskilt fokus på koloniträdgårdarnas framväxt och deras sociala och hälsomässiga betydelse. Genom att belysa både historiska exempel och mer nutida, skapas en förståelse för hur urbana odlingar har fungerat som platser för livsmedelsproduktion, rekreation, gemenskap och inkludering. Samtidigt uppmärksammas de utmaningar som är kopplade till tillgänglighet, sociala strukturer och deltagande vilka är centrala frågor även i dagens diskussion kring ätbara växter i offentliga miljöer.

2.1 Koloniträdgårdens historia

Odling i nära anslutning till bostäder och bebyggelse har förekommit under större delen av civilisationens historia. I många antika städer var trädgårdar en integrerad del av stadsstrukturen och placerades ofta inom murar intill hus eller i stadens ytterområden. Dessa ytor användes för odling av grödor, frukt och grönsaker samt för mindre djurhållning. Trädgårdar fungerade inte enbart som produktiva ytor utan hade även en tydlig social funktion och sågs som gemensamma platser som kunde användas av människor oavsett ekonomisk eller social bakgrund. De placerades ofta i stadens utkanter där tillgången till mark var större och där de kunde bidra med både rekreation och livsmedelsproduktion (Keshavarz et al. 2016).

Den moderna koloniträdgården växte fram som ett svar på de samhällsproblem som uppstod under de senare delarna av den industriella revolutionen i Europa. Den snabba urbaniseringen och industrialiseringen ledde till trångboddhet, försämrade levnadsförhållanden och begränsad tillgång till färska råvaror för stora delar av den

urbana befolkningen. Storbritannien var pionjärer inom ämnet och anlade de första koloniträdgårdarna redan år 1795. I takt med att industrialiseringen spreds till andra delar av Europa etablerades koloniträdgårdar även i andra länder som en följd av liknande sociala och ekonomiska utmaningar. För politiska beslutsfattare framstod koloniträdgårdar som en attraktiv lösning på flera samtidiga problem genom att erbjuda stadens invånare möjlighet till egen livsmedelsproduktion, rekreation och tillgång till frisk luft (Keshavarz et al. 2016).

Sverige var ett av de tidigaste länderna i världen att anlägga koloniträdgårdar. Det första kända koloniområdet etablerades i Malmö år 1895. Till skillnad från många andra europeiska länder drevs utvecklingen av koloniträdgårdar i Sverige i hög grad av kvinnor. En central aktör i denna utveckling var Anna Lindhagen som räknas som pionjär inom den svenska koloniträdgårdsrörelsen. Lindhagen inspirerades av koloniträdgårdar i Tyskland och Danmark vilket förklarar varför den svenska modellen kom att likna den danska i både utformning och organisation (Lindhagen 1916).

Till en början var koloniträdgårdarna främst avsedda som odlingsytor för livsmedelsproduktion. Lindhagen argumenterade dock för att koloniträdgårdar borde utformas som sammanhängande trädgårdsmiljöer snarare än enbart funktionella odlingslotter. Hon menade att stugor och möjligheten till vistelse på platsen var avgörande för att skapa en trädgårdskänsla och därmed öka både trivsel och användning. Detta synsätt bidrog till att koloniträdgårdar i Sverige utvecklades till platser som kombinerade odling, rekreation och socialt umgänge (ibid.).

Keshavarz et al. (2016) lyfter även den svenska järnvägsindustrins roll i utvecklingen av koloniträdgårdar. Liksom i flera andra europeiska länder drev järnvägsbolag egna plantskolor och möjliggjorde det för anställda att driva kolonilotter i anslutning till arbetsplatser och bostäder. På så sätt blev koloniträdgårdar en del av arbetarnas vardag och bidrog till både försörjning och välbefinnande.

Under 1900-talet aktualiserades urbana odlingar vid flera tillfällen i samband med ekonomiska kriser och krig. Under första världskriget blev livsmedelsbrist ett omfattande problem i många europeiska städer, vilket ledde till att urbana odlingar etablerades på överblivna ytor i stadsmiljön. Dessa odlingar fungerade som en temporär lösning för att öka tillgången till mat tills livsmedelssystemen kunde återgå till vanligt. Under andra världskriget upprepades detta mönster då urbana odlingar igen blev en viktig resurs för livsmedelsproduktionen. Även efter krigets slut var behovet kvar av lokala odlingslösningar bland annat på grund av störningar i Storbritanniens internationella handel och transporter skapade av Tyskland under kriget (Keshavarz et al. 2016).

I samband med återuppbyggnaden av städerna efter andra världskriget integrerades koloniträdgårdar i flera länder som en del av den nya stadsplaneringen. Under denna period var koloniträdgårdar i främst planerade, finansierade och

förvaltade av kommunerna särskilt i länder som Sverige där de sågs som en del av välfärdssamhällets utveckling (ibid.).

Efterkrigstiden präglades dock även av en gradvis minskning av antalet koloniträdgårdar i Europa. Denna utveckling kan kopplas till flera anledningar så som ett ökat behov av bostadstäder i urbana miljöer, förbättrad ekonomisk stabilitet och en mer effektiv livsmedelsproduktion. I takt med att livsmedel blev mer lättillgängliga förändrades odlingens roll från nödvändighet till fritidsaktivitet. Samtidigt skedde ett skifte från kommunalt förvaltade grönytor till privata trädgårdar i samband med utbyggnaden av villaområden. Sedan andra världskriget har denna trend inneburit en långsam men stadig minskning av koloniträdgårdar, en utveckling som enligt Keshavarz et al. (2016) fortfarande pågår.

Genom koloniträdgårdens historiska utveckling framträder urbana odlingar som en upprepande strategi för att hantera samhällsliga utmaningar kopplade till urbanisering, livsmedelsförsörjning och sociala behov. Koloniträdgårdar har under olika perioder fungerat både som ett praktiskt svar på matbrist och som platser för rekreation, hälsa och socialt umgänge. Den historiska genomgången visar att odling i staden inte enbart har haft ett produktionssyfte, utan även har varit nära kopplad till idéer om välfärd, jämlikhet och tillgång till gröna miljöer.

Samtidigt synliggör historien hur koloniträdgårdarnas roll har förändrats över tid, från nödvändig försörjning till mer frivilliga och ibland exklusiva aktiviteter. Detta tydliggör vikten av att förstå hur urbana odlingsformer påverkas av aktuella samhällsstrukturer, prioriteringar och stadsplaneringstankar.

2.2 Den urbana trädgårdens påverkan

De positiva effekterna av koloniträdgårdar och urbana odlingar har uppmärksamrats i över ett sekel. Redan i början av 1900-talet beskrev Anna Lindhagen (1916) hur tillgången till koloniträdgårdar kunde bidra till förbättrad folkhälsa. Hon betonade särskilt betydelsen av frisk luft, fysisk aktivitet och möjligheten att tillfälligt lämna stadens buller och stress. Enligt Lindhagen kunde vistelse i trädgårdsmiljöer bidra till att motverka sjukdomar såsom tuberkulos samt lindra psykisk överansträngning. Odlingen i sig sågs som en källa till näringsrik och hälsosam mat samtidigt som det praktiska arbetet i trädgården hade en positiv effekt på människors välbefinnande.

Många av de observationer som Lindhagen gjorde i början av 1900-talet bekräftas även i nutid. Enligt Koloniträdgårdsförbundet bidrar både skötsel och vistelse i trädgårdsmiljöer till minskad stress, förbättrad psykisk hälsa och motverkande av ensamhet och fysisk inaktivitet (Koloniträdgårdsförbundet u.å.). Urbana odlingar kan därmed fungera som återhämtande miljöer, särskilt i tätbebyggda områden där tillgången till grönområden är begränsad.

Utöver de individuella hälsoeffekterna har urbana odlingar även potential att skapa gemenskap och nya sociala strukturer. Delshammar et al. (2016) menar att koloniträdgårdar kan fungera som viktiga mötesplatser för människor med olika bakgrund och därigenom bidra till integration. För nyanlända och invandrare kan odling skapa en möjlighet att dela kunskap, traditioner och erfarenheter samtidigt som de etablerar nya sociala nätverk i sitt närområde. Samtidigt påpekar Delshammar et al. (2016) att urbana odlingar inte per automatik är inkluderande. I vissa fall kan byråkratiska krav, språkbarriärer och kulturella normer leda till exkludering. Ett exempel från Frankrike visade hur vissa etniska grupper exkluderades från koloniträdgårdar på grund av administrativa hinder och västerländska kulturella normer om hur odlingen skulle drivas (ibid.).

Ett centralt mål vid anläggning av urbana odlingar är ofta att skapa gemenskap och inkludering. Historiska erfarenheter från odlingar etablerade under världskrigen visar att gemensamt arbete med livsmedelsproduktion kunde samla människor från olika samhällsgrupper. Samtidigt visar senare studier att detta inte alltid sker i praktiken. En fallstudie av den urbana odlingen i Enskiftehagen i Malmö visar hur ambitionen att skapa en öppen och inkluderande mötesplats resulterade i ett deltagande av likasinnade individer. Projektet syftade till att fungera som en offentlig plats där alla invånare skulle kunna delta i odling och de sociala aktiviteterna associerade med odlingen. I praktiken attraherades dock främst personer med liknande bakgrund, intressen och värderingar (Delshammar et al. 2016).

Denna homogenitet bidrog till starka sociala band inom gruppen av aktiva odlare men skapade samtidigt en upplevd exkludering för den övriga lokalbefolkningen i närområdet. Trots skyltning och information om att platsen var offentlig uppfattades odlingen inte som tillgänglig för de utanför denna odlingsgrupp. Fallet i Enskiftehagen visar därmed att urbana odlingar riskerar att reproducera sociala gränser om inte frågor om inkludering, tillgänglighet och deltagande hanteras aktivt redan i planeringen (ibid.).

Den forskning som behandlar urbana odlingars sociala och hälsomässiga effekter visar att dessa miljöer har potential att bidra till både individuellt välbefinnande och stärkt socialt sammanhang. Positiva effekter såsom minskad stress, ökad fysisk aktivitet och möjligheter till social interaktion återkommer i historiska samt nutida studier. Urbana odlingar kan därmed fungera som viktiga mötesplatser där människor med olika bakgrund får möjligheten att delta i gemensamma aktiviteter.

Samtidigt framkommer att denna potential inte är automatiskt inkluderande. Det finns studier som visar att urbana odlingar riskerar att attrahera likasinnade grupper vilket kan vara ett hinder för att skapa en plats för gemenskap och inkludering. Detta visar behovet av väl genomtänkt planering samt tydlig kommunikation och

aktiva strategier för att se till att urbana odlingar fortsätter vara tillgängliga och upplevs som öppna offentliga miljöer för alla.

3. Malmö som arena för urbana odlingar och ätbara växter

Malmö är Sveriges snabbast växande storstad, och antalet invånare förväntas öka med omkring 13 procent fram till år 2028 (Salminen et al. 2018). Den snabba befolkningstillväxten innebär att stadens behov av mat grönområden och resurseffektiva lösningar ökar i takt med urbaniseringen.

I takt med samhällsförändringar och ökade krav på beredskap och resiliens behöver städer omorganisera sina system för livsmedelsförsörjning och hållbarhet. Malmö är ett exempel på en stad som aktivt söker nya sätt att främja lokal matproduktion och stärka kopplingen mellan stadsplanering och hållbarhetsmål (Salminen et al. 2018).

Detta kapitel belyser Malmö stads arbete med mat- och hållbarhetsfrågor samt tidigare erfarenheter av urbana odlingar. Syftet är att ge en bakgrund till hur staden genom både policy och praktik har skapat förutsättningar för att integrera ätbara växter i urbana miljöer.

3.1 Tidigare initiativ: urbana odlingar i Malmö

Malmö har prövat flera lokala initiativ för att stärka gemenskap och social hållbarhet genom odling. Två framträdande exempel är delområdena Herrgården och Seved där odling användes som verktyg för att skapa trygghet och samhörighet i områden som präglades av sociala utmaningar.

I Herrgården i Rosengård etablerades odlingslotter år 2010 som en del av MKB:s arbete med att rusta upp bostadsområdet efter en period av omfattande förfall. Syftet var enligt Delshammar (2011) att skapa delaktighet bland de boende och förbättra relationen mellan hyresgäster och fastighetsägare. I början av projektet fanns det vissa bland de boende som var skeptiska. Bland annat fanns en oro för att odlingarna skulle vandaliseras. Samtidigt visade det sig att intresset var stort, ungefär hälften av de boende uttryckte en vilja att delta. Många hade tidigare erfarenhet av odling från sina hemländer. Detta bidrog till att odlingen blev en plats där människor kunde återknyta till sina traditioner och dela sin kunskap. När de första odlingslotterna kom på plats förändrades synen på gårdsmiljöerna. Fler

började vistas utomhus, vandaliseringen minskade och de boende på området började umgås mer. Med tiden ökade efterfrågan på odlingslotter och initiativet har lyfts fram som ett exempel på hur odling kan användas för att förbättra både utemiljöer och sociala relationer (ibid).

Liknande erfarenheter finns från området Seved, där Malmö stads projekt *Barn i stan* inleddes 2009. Projektet syftade till att skapa möten mellan barn, vuxna och äldre genom gemensamma aktiviteter där odling fungerade som ett verktyg. Efter att några barn frågat om det gick att odla i staden byggdes ett antal pallkragar på en gård i området. Det som började som ett litet försök växte snabbt och fler fastigheter tillät de boende att skapa egna odlingar. Trots att vandalisering tidigare varit ett stort problem i området, undslapp odlingarna vandalisering. Enligt Delshammar (2011) är en förklaring till detta kan vara att de boende upplevde ett gemensamt ansvar och kände delaktighet i projektet. Odlingarna blev en naturlig mötesplats där människor från olika bakgrunder kunde dela erfarenheter, recept och minnen. För barnen innebar odlingen en konkret inblick i hur mat produceras och hur lång tid det tar för växter att växa. Detta var något som väckte både nyfikenhet och respekt för naturens processer. Seved-projektet har i efterhand lyfts som ett tydligt exempel på hur praktisk inlärning och social integration kan förenas genom urban odling (Delshammar 2011).

Tillsammans visar dessa två exempel att urbana odlingar inte bara kan fungera i Malmö, utan även bidra till hållbarhet på flera sätt såsom social, kulturell och ekologisk hållbarhet. De belyser också betydelsen av lokala kopplingar, dialog och långsiktigt engagemang för att lyckas med sådana initiativ.

3.2 Malmö stads arbete med matstrategier

Att klassas som *Fairtrade City* är en klassifisering som ges ut till kommuner som arbetar i linje med Agenda 2030 inom hållbar handel och etisk konsumtion (Fairtrade Sverige u.å.). Malmö var den första staden i Sverige att certifieras som *Fairtrade City* år 2006 och redan då klassade sig kommunen som en ”matstad” (Salminen et al. 2018). År 2010 antog kommunstyrelsen sin första matpolicy som skulle genomsyra alla stadens verksamheter. Visionen var att alla invånare ska ha tillgång till hälsosam mat och kunna leva på ett sätt som minskar stadens ekologiska fotavtryck. Malmö stad uttryckte redan då ambitionen att arbeta mer långsiktigt och systemförändrande med matfrågor: ”I dagens ständigt förändrande värld borde matsystemtänkandet vara den nya normen. Istället för att titta på vad vi har åstadkommit vill vi sikta på vart vi vill och borde komma” (Salminen et al. 2018, s. 8).

Mycket av det matarbetet som genomförts i Malmö har historiskt sett skett utan direkt stöd från kommunen. Detta identifierades som en brist och i samband med

att matpolicyn närmade sig sitt slutdatum år 2020 initierade Miljöförvaltningen en förstudie inför en ny matstrategi. Förstudien skapades även i ljuset av att Riksdagen antagit en nationell livsmedelsstrategi (2017) och att Region Skåne lanserat en regional strategi samma år. Malmö saknade däremot vid denna tidpunkt en egen motsvarande inriktning vilket påskyndade behovet av att omformulera stadens strategiska arbete kring mat, odling och hållbarhet.

Den nya inriktningen kom att beskrivas som en *matstrategi* snarare än en livsmedelsstrategi. Malmö stad motiverade detta med att begreppet *mat* uppfattas som närmare människors vardag och därför är lättare att kommunicera och skapa engagemang kring. Strategin skulle dessutom relateras till andra styrdokument såsom Agenda 2030, de globala målen och stadens miljöprogram.

Förstudien lyfter att livsmedelskedjan är ett komplext system där ekonomiska, ekologiska, kulturella och sociala faktorer är tätt sammanlänkade. Malmö stad argumenterar för att en förändring av matsystemet inte kan ske genom att förändra enskilda delar utan genom att förstå helheten och de relationer som påverkar systemet. Detta synsätt sammanfattas i begreppet *collective action*, som definieras som ”att få en grupp människor att förstå den gemensamma helheten och samarbeta aktivt för att gynna helhetsvisionen och dess mål istället för sina egna åtskilda mål” (Salminen et al. 2018, s. 13).

Begreppet *collective action* valdes medvetet framför den svenska termen *kollektivt handlande*, eftersom Malmö stad ansåg att det engelska uttrycket bättre fångade strategins intentioner om bred delaktighet och gemenskapsbyggande. I förstudien framhålls att det idag finns brist på kollektiv handling i många delar av samhället. Dagens rutiner och strukturer tenderar att dominera över nytänkande och samarbete. För att möjliggöra förändring krävs därför nya arbetssätt och normer där olika aktörer så som kommun, civilsamhälle, näringsliv och invånare arbetar för gemensamma mål.

Ambitionen med den nya matstrategin är att den ska fungera som en grund för att etablera mer dynamiska partnerskap inom staden och skapa en arena för bredare gemensam utveckling kring mat, hållbarhet och livsmedelsproduktion. Förstudien visar samtidigt att Malmö som Sveriges snabbast växande storstad står inför stora utmaningar kopplade till livsmedel, klimat och resiliens. Traditionellt har staden analyserat matfrågor genom snäva indikatorer, exempelvis mängden matsvinn i skolor. Malmö stad påpekar att sådana mått riskerar att skapa nya problem eftersom matsystem är komplexa och förändringar i en del av systemet kan få oväntade konsekvenser någon annanstans (Salminen et al. 2018).

Sammantaget innebär Malmö stads matstrategiska arbete en förskjutning från traditionella policydokument mot en mer inkluderande, systembaserad och samverkansorienterad modell. I detta bredare perspektiv finns också en öppning för att integrera urbana odlingar och ätbara växter som en del av en mer resiliert och hållbar stadsutveckling.

4. Internationella perspektiv

För att förstå hur ätbara växter kan användas i urbana miljöer är det värdefullt att studera internationella exempel där sådana satsningar redan har genomförts. Forskning från olika delar av världen visar hur ätbara växter kan påverka allt från sociala relationer och medborgarengagemang till ekologiska funktioner och stadsplanering. Dessa erfarenheter ger en bredare bild av vilka resultat som kan förväntas, vilka utmaningar som kan uppstå och vilka modeller som kan inspirera arbetet i en svensk kontext. Nedan presenteras tre olika perspektiv så som offentliga ytor, skolmiljöer och medborgarinitierade projekt som tillsammans visar bredden av hur ätbara växter kan integreras i stadslandskap.

4.1 Ätbara växter på offentliga ytor

I en fallstudie från Seattle i USA (McLain et al. 2012) drogs slutsatsen att fruktträd och buskar på offentliga ytor kan användas för att skapa engagemang bland befolkningen. På de platser i staden där det fanns tillgång till frukt visade det sig att plockandet var populärt särskilt bland låginkomsttagare som annars hade begränsad tillgång till färsk frukt och grönt som är en viktig del av en hälsosam kost. Där regelbunden skötsel utfördes producerade träden stora mängder frukt och överskottet levererades till utsatta grupper i staden.

Flera av platserna i Seattles projekt hade målet att öka stadens motståndskraft och självförsörjningsgrad samtidigt som de stärkte lokalsamhällets delaktighet. Planteringen bidrog dessutom till ekosystemtjänster, såsom skugga, biologisk mångfald och minskning av urbana värmeöar i staden. Dessa positiva effekter gjorde att frågan om ätbara växter fick större politisk uppmärksamhet. Den kommunala organisationen för parker och grönytor började tillåta medborgargrupper att etablera så kallade *food forests* och *edible hedges* i flera av stadens parker (McLain et al. 2012).

I ett projekt från Tyskland har liknande försök genomförts där man testat att plantera ätbara växter i urbana miljöer och analyserat resultaten ur ett ekologiskt perspektiv (Hajzeri & Kwadwo 2019). Studien visade att inhemska växtarter har större påverkan på ekosystemet och bidrar med fler ekosystemtjänster än icke-inhemska arter. Exempelvis kan vedartade fruktträd och bärbuskar fungera som

livsmiljöer för insekter och fåglar samt bidra med föda till över tjugo olika fågelarter. Stammar, grenar och löv blir livsmiljöer för fjärilar, skalbaggar och bin vilket i sin tur leder till naturlig kontroll av skadeinsekter.

Även bin från lokala biodlare drar nytta av dessa planteringar. Under våren skapar blommande fruktträd ett överflöd av blommor som är lätta för bin att lokalisera tack vare de ljusa färgerna. Det bidrar till en varierad tillgång till föda och ökad pollinering (Hajzeri & Kwadwo 2019).

Valet av växter skiljer sig mellan olika typer av platser så som skolor och parker där fruktträd, bärbuskar samt örtartade växter ofta används. I offentliga miljöer sker skötseln i huvudsak genom frivilliga insatser medan skolmiljöer tenderar att skötas av personal och elever. Enligt tysk lag har volontärer inget juridiskt ansvar för underhållet utan det formella ansvaret ligger hos kommunen. Detta innebär att om det lokala engagemanget minskar måste kommunen öka sina insatser för att undvika att projekten förfaller (Hajzeri & Kwadwo 2019).

Dessa studier visar att användningen av ätbara växter i stadsmiljöer kan sociala och hälsorelaterade former av hållbarhet. Samtidigt framkommer att långsiktigt ansvar och skötsel är avgörande för att projekten ska bestå över tid.

4.2 Ätbara växter i skolmiljöer

När det gäller appliceringen av odlingar i urbana miljöer är skolgårdar ett exempel som har prövats vid flera tillfällen. Ett av de mest uppmärksammade projekten inom detta område är initiativet som myntade begreppet *Edible Schoolyard*, samt organisationen med samma namn vid Martin Luther King Jr. Middle School i Berkeley (Waters 2008). Projektet påbörjades år 1995 och utvecklades under en femtonårsperiod där en tidigare övergiven och asfalterad yta successivt omvandlades till en plats för odling, lärande och gemenskap.

Projektet tog sin början i en ambition att kunna bidra med mer hälsosam mat till skolans elever vilket med tiden utvecklades till en idé om att odla egen mat som sedan kunde användas i undervisning och matlagning tillsammans med eleverna. När arbetet med att anlägga odlingen inleddes betonade en av de ansvariga projektledarna vikten av att eleverna skulle involveras redan från början av projektet. Syftet var att låta barnen delta aktivt i utformningen av odlingen och därigenom skapa en plats som tydligt kunde uppfattas som skapad av och för eleverna med målet att inspirera kommande generationer av skolbarn. Alice Waters (2008) beskriver hur hon inledningsvis hade utgått från att anlita professionella landskapsarkitekter och ingenjörer för utformningen ifall det hade varit hennes

ansvar att anlägga odlingen, men att hon under processens gång insåg betydelsen av att låta eleverna vara delaktiga i skapandet.

Bland eleverna fanns flera som kom från socialt utsatta områden och i projektets inledande skede fanns en viss tveksamhet kring hur dessa elever skulle kunna engageras i arbetet. Initialt visade de begränsat intresse när arbetet med etableringen av odlingen framfördes som om de vore vuxna med mer strikta och regelstyrda aktiviteter. Under projektets gång förändrades dock ledarnas förståelse för hur barn kan motiveras. Det blev tydligt att för att skapa engagemang krävdes frihet i hur uppgifterna kunde angripas samt utrymme för lek, utforskande och kreativitet (ibid.).

Maten och odlingen kom successivt att integreras som en del av undervisningen. Waters (2008) introducerar begreppet *Edible Education*, vilket innebär att mat och odling används som pedagogiska verktyg i undervisningen. Under projektets utveckling användes både odlingen och matlagningen i flera olika skolämnen för att ge eleverna en djupare förståelse för det de studerade. Ett exempel som nämns är historia undervisningen om sidenvägen. Där eleverna fick lära sig om den historiska handelsvägarna genom att studera och tillaga grödor och maträtter kopplade till de olika Asiatiska länderna under medeltiden.

Waters (2008) beskriver även ett antal principer kopplade till *Edible Education*. Hon menar att odlingen, köket och skolans kafeteria är centrala delar av skolans pedagogiska uppdrag och att dessa miljöer bidrar till lärande inom samtliga ämnen. Vidare menar hon att barn lär sig bäst genom praktiskt arbete där arbetet sker med händerna, både i odlingen och i matlagningen. Enligt Waters bidrar detta arbetssätt inte bara till ökad kunskap inom specifika ämnen utan även till en bredare förståelse av omvärlden. Hon betonar dessutom att skapandet av välgenomtänkt utformade samt estetiskt tilltalande miljöer signalerar till barnen att de vuxna i deras liv bryr sig om och respekterar dem.

Utifrån detta projekt kan flera resultat identifieras som tyder på att odlingar på skolgårdar är en möjlighet med ett flertal positiva effekter. Projektet visar tydligt vilka steg i processen som behöver tas för att på ett realistiskt sätt kunna etablera en fungerande odling i pedagogiskt syfte. Utöver detta illustreras även hur barn kan involveras i processen, i vilken omfattning detta kan ske samt hur motivation och engagemang kan skapas oavsett elevernas bakgrund.

Fischer et al. (2019) en studie av presenteras ett praktiskt exempel från Tyskland där konceptet med ätbara växter tillämpades i skolmiljöer för att koppla odling till utbildning. Genom att plantera fruktträd, bärbuskar och örter på skolgårdar kunde eleverna följa växternas utveckling och få en ökad förståelse för ekologiska processer och matens ursprung.

Skolodlingar fungerar inte bara som ett pedagogiskt verktyg utan bidrar även till en form av självförsörjning i mindre skala. Skolorna kunde sen använda delar av skörden i den egna matlagningen. Fischer et al. (2019) menar att en blandning av

kultiverade och vilda växter bidrar till större biologisk mångfald och gör det lättare för barnen att förstå kopplingen mellan växter och natur.

Att eleverna själva deltar i plantering, skötsel och tillagning av grödor ökar deras ansvarstagande samt kunskap kring matproduktion. Det bidrar också till att skapa en djupare förståelse för kopplingen mellan natur, mat och hälsa. Studien har visat att barn som deltar i odlingsaktiviteter är mer benägna att prova nya smaker, utvecklar hälsosammare matvanor och får ökad respekt för miljön.

Utöver de pedagogiska effekterna kan skolodlingar också fungera som sociala mötesplatser där elever, lärare och föräldrar möts i gemensamma aktiviteter. De blir därmed ett småskaligt exempel på hur ätbara växter kan integreras i stadens grönsstruktur för att samtidigt uppfylla ekologiska, sociala och utbildningsmål.

Sammanfattningsvis visar både Edible Schoolyard projektet i Berkeley och Fischers et al. (2019) projekt att skolmiljöer erbjuder goda förutsättningar för att integrera ätbara växter i urbana miljöer. En central gemensam nämnare är betydelsen av elevdelaktighet och praktiskt lärande. Waters (2008) visar hur barns engagemang stärks när de ges möjlighet att delta aktivt i både odling och matlagning vilket bidrar till ökat ansvarstagande och en djupare förståelse för kopplingarna mellan mat, natur och samhälle.

Fischer et al. (2019) kompletterar detta genom att visa hur skolodlingar kan fungera som pedagogiska verktyg som samtidigt främjar biologisk mångfald och hälsosamma matvanor. Tillsammans visar studierna på att skolodlingar inte bör ses som ett inslag i undervisningen utan som en integrerad del av skolans lärmiljö där hållbarhetsfrågor kan kopplas till flera ämnen.

Skolodlingar kan därför ses som en länk mellan utbildning, folkhälsa och stadsutveckling. Genom att använda skolmiljöer som ytor för urbana odlingar skapas tidiga erfarenheter av hållbara matsystem vilket kan få långsiktiga effekter på barns relation till mat och miljö. För Malmö kan detta innebära att skolodlingar kan fungera som ett strategiskt första steg i arbetet med ätbara växter.

4.3 Incredible Edible, ett medborgarinitiativ

Ett exempel på användningen av ätbara växter i urbana miljöer är Incredible Edible i Storbritannien. Konceptet introducerades i staden Todmorden och bygger på tre grundtankar, lärande, gemenskap och lokalt företagande som tillsammans ska skapa social och ekologisk hållbarhet (Incredible Edible, 1 u.å.). Grundtanken är att genom gemensam odling av ätbara växter på offentliga platser stärka invånarnas relation till sin mat och till varandra.

Inom initiativet har skolor, privatpersoner och småföretag samverkat i odlingsprojekt som kombinerar utbildning, matproduktion samt stadsförsköning. Exempel på detta är så kallade *propaganda gardens*. Det är planteringar som är gjorda för att väcka diskussion om hur offentliga ytor används och vem de tillhör. Syftet är inte att göra städer självförsörjande, utan att inspirera till reflektion och delaktighet (Incredible Edible, 2 u.å.).

Organisationens fokus på gemenskap, lokal delaktighet och tillgång till mat kan användas som teoretiska utgångspunkter för att förstå hur liknande idéer kan omsättas i en svensk kontext, exempelvis i Malmö.

5. Diskussion

I detta kapitel diskuteras studiens resultat i relation till tidigare forskning, internationella exempel och Malmö stads egna erfarenheter och strategier. Diskussionen syftar till att tolka hur användningen av ätbara växter i urbana miljöer kan förstås utifrån sociala, ekologiska och pedagogiska perspektiv. Genom att jämföra lokala initiativ i Malmö med internationella initiativ samt studier som belyses både möjligheter och begränsningar för framtida implementering. Kapitlet tar även upp vilka förutsättningar som krävs för att urbana odlingar ska kunna bidra till långsiktig hållbarhet i stadsmiljöer.

5.1 Samstämmighet mellan litteraturen och Malmö stads erfarenheter

Malmö stads egna resultat från urbana odlingar som Delshammar (2011) beskriver visar att både projektet på Seved och Herrgården lyckades skapa gemenskap, trygghet och mötesplatser genom urbana odlingar. Detta överensstämmer i hög grad med resultaten från Seattle (McLain et al. 2012) där tillgång till fruktträd och bärbuskar på offentliga ytor ökade medborgarnas engagemang och användning av grönområden. I båda fallen kopplas odlingarnas sociala funktion tydligt till att människor får en konkret plats att mötas på och arbeta tillsammans med något som är både praktiskt och meningsfullt.

Dessa sociala effekter återkommer även i Hajzeri & Kwadwos (2019) studie från Tyskland där ätbara växter användes för att stärka såväl ekologiska funktioner som lokala sociala strukturer. Tillsammans visar dessa tre studier att delaktighet och lokala mötesplatser är viktiga för framgångsrika urbana odlingsprojekt oavsett geografisk kontext. En viktig gemensam nämnare är att odlingarna skapar en form av "låg tröskel" för deltagande där barn, vuxna och äldre kan bidra efter egen förmåga.

Samtidigt pekar flera källor på att sociala och ekologiska värden förstärker varandra. McLain et al. (2012) lyfter exempelvis hur ökad medborgaraktivitet leder till ständigare skötsel vilket i sin tur kan öka produktionen. Hajzeri & Kwadwo (2019) visar att mångfaldsrika planteringarna skapar livsmiljöer som människor uppskattar vilket i sin tur väcker intresse och engagemang. Denna koppling mellan

socialt deltagande och ekologiska processer återfinns även i Kowariks (2023) forskning om urban ekologi som menar att städer behöver arbeta med naturbaserade lösningar som engagerar invånare för att skapa långsiktig hållbarhet.

Även FN:s Agenda 2030 betonar betydelsen av att involvera invånare i hållbarhetsarbete (UN u.å.). Malmöprojektens resultat blir därför en lokal spegling av en global trend där urbana odlingar fungerar bäst där invånarna upplever att de spelar en aktiv roll i utvecklingen av sitt närområde. Den samstämmighet som framträder mellan de olika studierna visar tydligt att Malmö redan har flera av de grundläggande förutsättningarna för att fortsätta utveckla ätbara växter i stadsmiljön.

5.1.1 Lärdomar från historiska urbana odlingar

Den historiska utvecklingen av koloniträdgårdar och urbana odlingar visar att odling i nära anslutning till bostäder har varit en återkommande strategi för att hantera urbana utmaningar kopplade till livsmedelsförsörjning, sociala behov och folkhälsa (Keshavarz et al. 2016). Detta ger ett viktigt perspektiv på dagens arbete med ätbara växter som kan uppfattas som en vidareutveckling av tidigare stadsplanering snarare än som helt nya lösningar.

Koloniträdgårdar har historiskt sätt haft flera viktiga funktioner så som livsmedelsproduktion, rekreation och gemenskap vilket speglas i både internationella studier och Malmös egna erfarenheter av urbana odlingar (Delshammar 2011; McLain et al. 2012). Närhet till vardagslivet och tillgång till mark har varit avgörande faktorer för odlingarnas användning. Detta är något som är särskilt relevant i en relativt tät stad som Malmö där framtida odlingar skulle kunna behövas integreras i befintliga parker, bostadsnära miljöer och skolområden.

Historien visar även att urbana odlingar ofta etablerades i kristider exempelvis under världskrigen då livsmedelsbristen gjorde lokala urbana odlingar en nödvändig lösning (Keshavarz et al. 2016). Detta kan kopplas till dagens ökade fokus på beredskap och resiliens (Granlund & Schau 2024). Här kan lokala odlingsinitiativ användas som en möjlig del av stadens motståndskraft mot framtida kriser.

Samtidigt visar koloniträdgårdarnas utveckling att odlingens roll förändras över tid. När livsmedelsförsörjningen stabiliseras riskerar odlingen att gå från nödvändighet till fritidsaktivitet vilket i vissa fall har lett till minskad tillgänglighet och ökad exklusivitet inom odling (Keshavarz et al. 2016). Denna problematik återfinns även i nutida studier exempelvis i Enskiftehaven i Malmö där ambitionen om inkluderande i praktiken resulterade i ett deltagande av likasinnade grupper som exkluderade andra (Delshammar et al. 2016).

Sammanfattningsvis visar det historiska perspektivet att urbana odlingar har stor potential att bidra till social, livsmedelsproduktion och hälsomässig hållbarhet men att denna potential inte är självklar. För Malmö innebär detta att framtida satsningar

på ätbara växter behöver bygga på tydliga strategier för inkludering, långsiktig förvaltning och offentlig tillgänglighet för att undvika att tidigare mönster av exkludering upprepas.

5.2 Potential för ekologisk hållbarhet i Malmö

I Tyskland visade forskningen på en tydligt ökad biologisk mångfald med användningen av inhemska fruktträd och buskar (Hajzeri & Kwadwo 2019). Malmö stad skulle kunna implementera denna strategi i stadens parker och grönytor för att stärka den lokala biologiska mångfalden och öka naturvärdena i urbana miljöer. Med tanke på Malmös omfattande grönstruktur och de stora parker som finns över hela staden finns det en betydande potential att kombinera estetiska, ekologiska och sociala funktioner genom att välja fler ätbara växter vid framtida planteringar.

Detta harmonierar med Kowariks (2023) resonemang om att urban ekologi kräver växtval som stödjer både natur och människor. Inhemska arter är ofta bättre anpassade till lokala klimatförhållanden och kan därför bidra till robustare och mer resilienta ekosystem särskilt i en tid där klimatförändringar påverkar städernas mikroklimat. Samtidigt kan ätbara växter såsom fruktträd, bärbuskar och örter skapa ekologiska funktioner som även är direkt uppskattade av invånare vilket ökar deras acceptans och användning.

Świąder et al. (2023) lyfter fram att ätbara städer kan ses som en del av hållbart lantbruk där matproduktion integreras i urbana miljöer. De menar att detta inte bara stärker ekologiska system utan även ökar den lokala resiliensen genom att diversifiera matförsörjningen. Dessa resonemang ligger nära Malmö stads intentioner i matstrategin (Salminen et al. 2018) där det uttrycks att staden vill skapa systemförståelse och arbeta med mat ur ett helhetsperspektiv.

Även EU:s rapport om klimatneutrala städer påpekar att städer spelar en avgörande roll i att minska utsläpp, stärka ekosystem och utveckla naturbaserade lösningar (Gronkiewicz-Waltz et al. 2020). Genom att integrera ätbara växter i stadsmiljön kan Malmö bidra både till att uppnå klimatmålen och till ökad biologisk mångfald. Två processer som enligt Agenda 2030 är centrala för att bygga hållbara och resilienta samhällen.

Sammanfattningsvis visar litteraturen att den ekologiska potentialen är stor men att den kräver ett aktivt val av växtarter och en tydlig strategi för långsiktig skötsel och förvaltning.

5.3 Pedagogiska möjligheter för Malmö

I skolmiljöer visar Fischer et al. (2019) att ätbara växter kan spela en central roll i barns lärande kring matproduktion, ekologi och hållbarhet. Detta stärks av

Delshammars (2011) upptäkter från Seved där odling väckte nyfikenhet hos barnen och gav dem möjlighet att förstå matens ursprung genom att själva delta i arbetet på odlingen. Kombinationen av praktiskt arbete och teoretiskt lärande kan skapa en djupare förståelse för ekologiska processer och bidra till ett mer långsiktigt engagemang för miljön.

Dessa resultat hittas även i projektet Edible Schoolyard i Berkeley som utgör ett centralt exempel (Waters 2008). Projektet visar hur skolodlingar inte enbart fungerar som ett komplement till undervisningen utan kan integreras i skolans pedagogiska struktur. Det är särskilt relevant att odlingen användes parallellt till undervisningen vilket visar på potentialen att koppla samman hållbarhetsfrågor med flera ämnen.

Waters (2008) betonar elevdelaktighet redan i etableringen av odlingen vilket kan ses som en stärkande faktor för projektets långsiktiga engagemang. Denna aspekt är särskilt intressant i relation till Malmö där tidigare erfarenheter från urbana odlingar visar att engagemang och delaktighet är viktiga för projekts långtidsplanering (Delshammar 2011). Genom att låta eleverna vara skapare snarare än att vara mottagare av ett färdigt projekt kan skolodlingar kopplas till ett starkare engagemang och ansvarstagande.

Detta knyter även an till Agenda 2030 (UN u.å.) där utbildning kring hållbar utveckling lyfts fram som en nyckel för att skapa framtida generationer som kan bidra till hållbar utveckling. Genom att integrera ätbara växter i skolmiljön kan man i Malmö stad koppla samman hållbar utbildning med praktiska moment som främjar både hälsa, ansvarstagande och ekologisk medvetenhet.

En ytterligare lärdom från Edible Schoolyard projektet är betydelsen av att anpassa pedagogiska arbetssätt efter barns sätt att lära sig. Waters (2008) beskriver hur projektet initialt mötte motstånd bland vissa elever särskilt de från socialt utsatta områden. Detta skedde när aktiviteterna presenterades i en alltför strukturerad och vuxenstyrd form. När arbetet istället gav utrymme för lek och kreativitet ökade engagemanget. Detta är relevant även i en svensk kontext och indikerar att skolodlingar kan utformas flexibelt för att bli inkluderande snarare än exkluderande.

Malmö stads matstrategi (Salminen et al. 2018) betonar dessutom betydelsen av collective action och att olika samhällsaktörer ska involveras i arbetet med matfrågor. Skolor utgör en ideal arena för detta eftersom elever, föräldrar, skolpersonal och lokalsamhället kan engageras i gemensamma odlingsprojekt. Fischer et al. (2019) visar att när elever deltar i både plantering, skötsel och matlagning av skörden skapas en förståelse för matsystemets helhet – något Malmö stad efterfrågar i sin strategi.

Sammanfattningsvis visar både nationell och internationell forskning att skolmiljöer erbjuder särskilt goda förutsättningar för att integrera ätbara växter på ett sätt som kombinerar pedagogiska, sociala och ekologiska mål. För Malmö stad

innebär detta att skolodlingar kan fungera som ett strategiskt första steg i arbetet med ätbara växter där långsiktigt lärande, delaktighet och hållbarhetsförståelse kan utvecklas parallellt.

5.4 Utmaningar och begränsningar

En av de största utmaningarna kring användningen av ätbara växter i urbana miljöer är frågan om skötsel och ansvarsfördelning. Litteraturen visar att modellen för skötsel varierar mellan olika projekt och att varje modell har både för- och nackdelar. På skolmiljöer kan skötseln utföras av lärare, elever och andra anställda (Fischer et al. 2019), medan offentliga grönytor i hög grad är beroende av antingen kommunal skötsel eller frivilliga insatser.

Hajzeri & Kwadwo (2019) påpekar att i Tyskland har volontärer inget juridiskt ansvar vilket innebär att kommunen måste ta över underhållet om engagemanget minskar. McLain et al. (2012) visar liknande tendenser i Seattle där medborgargrupper kunde ta ansvar i perioder men att projekten var beroende av kommunens stöd för att fungera långsiktigt. I Malmö visade Delshammar (2011) att även om Seved och Herrgården hade stort lokalt engagemang krävdes det alltid stöd från anställd personal för att säkra kontinuitet i skötseln.

Salminen et al. lyfter i Malmö stads matstrategi (2018) att matsystem ofta analyseras genom för snäva perspektiv exempelvis genom att enbart fokusera på matsvinn. De betonar att förändringar i en del av systemet kan få oväntade konsekvenser i andra delar. Detta är relevant även för urbana odlingar, att införa ätbara växter är inte bara en biologisk fråga utan kräver förankring i driftbudgetar, förvaltningsmodeller och långsiktiga ansvarsfördelningar.

Därtill kommer frågor om beredskap och resiliens. I takt med att Överbefälhavare Micael Bydén (Granlund & Schau 2024) och flera internationella aktörer pekar på behovet av att stärka samhällets motståndskraft mot kriser blir det tydligt att lokala odlingsprojekt behöver vara långsiktigt hållbara och inte bero på tillfälliga engagemang.

5.5 Malmö som framtida arena för ätbara växter: möjligheter och förutsättningar

Utifrån de tidigare nämnda exemplen finns stöd från Malmö stads matpolicy kring implementeringen av urbana odlingar. Malmö stad ser sig själva som en matstad och har ambitioner för att utöka den lokala matproduktionen. I *Handboken för collective action* betonar Salminen et al. (2018). vikten av att involvera flera delar av samhället för att samarbeta kring arbetet av hållbar matproduktion och

stadsutveckling. De menar ett helhetsperspektiv är viktigt för att skapa förändringar i livsmedelskedjan. Utifrån detta kan man se potentialen för ätbara växter i denna nya matstrategi. De vill involvera flera delar av samhället och utifrån litteraturen kan skolgårdar och offentliga grönytor fungera som ett bra första steg i denna förvandling av staden. Malmö har redan exempel där de lyckats involvera lokalbefolkningen kombinerat med anställda för skötseln på Seved och Herrgården (Delshammar 2011). Utifrån detta skulle fynden från Fischer et al. (2019) med skolgårdar fungera i Malmö. Deras arbete med volontärer och anställda kan appliceras i Malmös kommunala skolor där elever i kombination med föräldrar och lärare kan skapa en pedagogisk miljö för barn som samtidigt bidrar till skolmaten som serveras på skolorna.

Genomgående visar litteraturen att ätbara växter i urbana miljöer kan generera betydande ekologiska och sociala värden. De ekologiska effekterna rör bland annat ökad biologisk mångfald, stöd till pollinatörer och naturlig kontroll av skadeinsekter (Hajzeri & Kwadwo 2019). De sociala vinsterna framträder i form av stärkt gemenskap, ökad trygghet och möjligheter till informellt lärande, vilket flera fallstudier från bland annat Malmö, Seattle och Tyskland beskriver (Delshammar 2011; McLain et al. 2012; Fischer et al. 2019).

För att lyckas med dessa odlingar behöver Malmö stad en tydlig plan i hur detta ska fungera på lång sikt samt hur man kan skapa engagemang och hålla det levande även i framtiden. För att skötseln ska fungera på lång sikt behövs planer för plantering, underhåll samt skörd. Dessa delar måste ha tydliga instruktioner när det kommer till vem som ska sköta växterna. I Tyskland användes volontärer för skötseln som inte hade något juridiskt ansvar men då behöver ändå kommunen ta ansvar om skötseln skulle misskötas (Hajzeri & Kwadwo 2019). I Seattle gav kommunen tillstånd och resurser för att sköta växterna till medborgargrupper som var villiga att engagera sig (McLain et al 2012). Från Malmös egna erfarenheter fungerade odlingarna på Seved och Herrgården så länge de boende i området visade engagemang i odlingarna. Dock fanns en risk att odlingar skulle komma att överges på grund av minskat engagemang. (Delshammar 2011). Dessa problem kan uppstå om man väljer att arbeta med ätbara växter på offentliga ytor. För att undvika att dessa problem uppstår behövs därför tydliga ramar och instruktioner i hur och var dessa växter ska användas.

6. Slutsatser

I detta kapitel sammanfattas studiens huvudsakliga slutsatser med utgångspunkt i frågeställningarna om hur Malmö stad har arbetat med ätbara växter, vilka möjligheter och utmaningar som finns samt hur internationella erfarenheter kan bidra till framtida utveckling.

Denna studie har undersökt hur ätbara växter och urbana odlingar kan integreras i offentliga miljöer i Malmö med fokus på ekologiska och sociala förutsättningar. Genom att kombinera internationella exempel med lokala erfarenheter och kommunala styrdokument framträder en samlad bild av både möjligheter och utmaningar som är relevanta för stadens fortsatta utveckling.

Resultaten visar att Malmö redan besitter viktiga grundförutsättningar för att arbeta mer systematiskt med ätbara växter. Tidigare projekt i Herrgården och Seved visar att odlingar kan bidra till social gemenskap, ökad trygghet och en mer levande utemiljö (Delshammar 2011). Dessa lokala erfarenheter stämmer väl överens med internationell forskning där exempelvis projektet i Seattle lyfts fram som ett tydligt exempel på hur fruktträd och bärbuskar kan stärka både lokalt engagemang och social delaktighet i offentliga miljöer (McLain et al. 2012). Forskningen från Tyskland visar samtidigt att valet av växtarter har betydelse för de ekologiska effekterna och att särskilt inhemska vedartade arter kan bidra till biologisk mångfald, pollinering och ekosystemtjänster (Hajzeri & Kwadwo 2019). Sammantaget pekar dessa studier på att ätbara växter kan vara ett verktyg för både social och ekologisk hållbarhet i Malmö.

Även Malmö stads arbete med matstrategier pekar på en växande beredskap och intresse för att integrera matfrågor i stadsutvecklingen. I förstudien till matstrategin *Collective Action* betonar kommunen vikten av helhetsperspektiv, samverkan och långsiktighet i arbetet med livsmedelssystem (Salminen et al. 2018). Detta ligger nära tankesättet i internationella initiativ som Incredible Edible där lokalt engagemang, lärande och gemenskap står i fokus. Incredible Edible visar med sitt arbete att starkt lokalt deltagande kan skapa robusta strukturer för odling även utan kommunalt initiativ vilket är något som kan inspirera Malmö i utvecklingen av framtida projekt.

Samtidigt framträder flera begränsningar som behöver hanteras om ätbara växter ska implementeras i större skala. Den kanske största utmaningen rör skötsel och ansvar. Internationella studier visar att volontärbaserad drift kan fungera men att

den ofta är sårbar eftersom frivilligas engagemang kan fluktuera över tid (Hajzeri & Kwadwo 2019). Malmö stads egna erfarenheter visar också att urban odling kräver stöd från professionell personal för att bli långsiktigt hållbart, särskilt i socialt utsatta områden (Delshammar 2011). Detta innebär att en balans mellan medborgarengagemang och kommunalt stöd sannolikt är nödvändig.

Trots dessa utmaningar visar studiens samlade resultat att Malmö har goda förutsättningar för att utvecklas vidare som en "ätbar stad". De ekologiska vinsterna, de sociala möjligheterna och de pedagogiska effekterna är tydliga och väl belagda i forskningen. För att lyckas krävs dock att Malmö stad arbetar vidare med tydliga riktlinjer för ansvarsfördelning, skötselmodeller och långsiktigt engagemang, samt att planeringen anpassas efter lokala förutsättningar på skolor, i parker och i andra offentliga miljöer.

Ett ytterligare resultat som framträder genom studiens historiska undersökning är att urbana odlingar inte bör förstås som ett nytt eller tillfälligt inslag i stadsutvecklingen utan som en återkommande strategi som anpassats efter sin tids sociala och ekonomiska behov. Koloniträdgårdarnas utveckling visar hur odling i staden historiskt har fungerat både som ett svar på livsmedelsbrist och som en del av politiken kring välfärden och folkhälsan, men också hur dess roll har förändrats i takt med samhällsutvecklingarna (Keshavarz et al. 2016). Denna historiska erfarenhet visar vikten av att urbana odlingar i dagens kontext inte enbart ska planeras utifrån kortsiktiga mål. Utan ska utformas med hänsyn till långsiktig förvaltning, social inkludering och förändrade användningsmönster över tid.

Studien visar avslutningsvis att ätbara växter kan utgöra en viktig del av stadens framtida hållbarhetsarbete. Genom att kombinera kommunal styrning med lokalt deltagande och genom att utgå från både ekologiska och sociala behov kan Malmö utveckla ett mer resiliент och inkluderande urbant landskap där mat, natur och människor möts på nya sätt.

Referenser

- Delshammar, T. (2011). *Urban odling i Malmö*. SLU, Movium.
http://www.movium.slu.se/publikationer/UrbanOdlingMalmo_110704.pdf [2024-02-22]
- Delshammar, T., Partalidou, M., Evans, R. (2016). Building trust and social skills in urban allotment gardens. I: Bell, S., Fox-Kämer, R., Keshavarz, N., Benson, M., Caputo, S., Noori, S., Voigt, A. (red.) *Urban Allotmen Gardens in Europe*. Routledge. 342–363.
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315686608-14/building-trust-social-skills-urban-allotment-gardens-tim-delshammar-maria-partalidou-rhys-evans>
- Fairtrade Sverige (u.å.). *Bli Fairtrade City*. <https://www.fairtrade.net/se-sv/kommun-region/fairtrade-city-och-region/bli-fairtrade-city.html> [2025-11-30]
- Fischer, L.K., Brinkmeyer, D., Karle, S.J., Cremer, K., Huttner, E., Seebauer, M., Nowikow, U., Schütze, B., Voigt, P., Völker, S. & Kowarik, I. (2019). Biodiverse edible schools: Linking healthy food, school gardens and local urban biodiversity. *Urban Forestry & Urban Greening*, 40, 35–43.
<https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.02.015>
- Granlund, J. & Schau, O. (2024). ÖB: Måste förbereda oss på krigstider. *SVT Nyheter*.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/ob-maste-forbereda-oss-pa-krigstider> [2024-02-06]
- Gronkiewicz-Waltz, H., Larsson, A., Boni, A.L., Krogh Andersen, K., Ferrao, P., Forest, E., Jordan, R., Lenz, B., Lumbreras, J., Nicolaides, C., Reiter, J., Russ, M., Sulling, A., Termont, D. & Vassilakou, M. (2020). *100 climate-neutral cities by 2030 - by and for the citizens: report of the Mission board for climate neutral and smart cities*. Publications Office of the European Union.
<https://data.europa.eu/doi/10.2777/46063> [2024-02-09]
- Hajzeri, A. & Kwadwo, V.O. (2019). Investigating integration of edible plants in urban open spaces: Evaluation of policy challenges and successes of implementation. *Land Use Policy*, 84, 43–48. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.02.029>
- Incredible Edible (u.å.). *Growing in your street*. <https://www.incredibleedible.org.uk/my-account/toolshed/growing-in-your-street/> [2024-02-27]
- Incredible Edible (u.å.). *Incredible Edible*. <https://www.incredibleedible.org.uk/> [2024-02-13]
- Keshavarz, N., Bell, S., Zilans, A., Hursthouse, A., Voigt, A., Hobbelink, A., Zammit, A., Jokinen, A., Mikkelsen, B.E., Notteboom, B., Ioannou, B., Certomà, C., Schwab, E., Sentić, I., Barstad, J., Willman, K., Calvet-Mir, L., Baležentienė, L., Weirich,

- M., Partalidou, M., Sondermann, M., Latkowska, M., Morán, N., Pihl, O., Ursić, S., Tappert, S., Meeres, S., Noori, S., Anthopoulou, T., Delshammar, T., Heidemann, W. & Gogová, Z. (2016). A history of urban gardens in Europe. I: Urban Allotment Gardens in Europe. 1. uppl. Routledge. 8–32.
<https://doi.org/10.4324/9781315686608-2>
- Koloniträdgårdsförbunden. (u.å). *Trädgård och hälsa*. [Broschyr].
 Koloniträdgårdsförbundet https://koloni.org/wp-content/uploads/2024/02/LOO_nr50_tradgard_och_halsa_webb.pdf
- Kowarik, I. (2023). Urban biodiversity, ecosystems and the city. Insights from 50 years of the Berlin School of urban ecology. *Landscape and Urban Planning*, 240, 104877. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2023.104877>
- Lindhagen, A. (1916). Koloniträdgårdar och planterade gårdar. P. A. Norstedt & Söners förlag.
- McLain, R., Poe, M., Hurley, P.T., Lecompte-Mastenbrook, J. & Emery, M.R. (2012). Producing edible landscapes in Seattle’s urban forest. *Urban Forestry & Urban Greening*, 11 (2), 187–194. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2011.12.002>
- Salminen, E., Bruun Blauert, E. (2018). Handboken om collective action. <https://foodmalmo.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/02/handbokenomcollectiveaction.pdf>
- Świąder, K., Čermak, D., Gajewska, D., Najman, K., Piotrowska, A. & Kostyra, E. (2023). Opportunities and Constraints for Creating Edible Cities and Accessing Wholesome Functional Foods in a Sustainable Way. *Sustainability*, 15 (10), 8406. <https://doi.org/10.3390/su15108406>
- UN (u.å.). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* | Department of Economic and Social Affairs. <https://sdgs.un.org/2030agenda> [2024-02-28]
- UN Habitat (2022). *Envisaging the Future of Cities*. (World Cities Report 2022). United Nations Human Settlements Programme. <https://unhabitat.org/wcr/> [2024-02-08]
- Waters, A. (2008). *Edible Schoolyard: a universal idea*. Chronicle Books LLC.

☐ JA, jag, Emil Lareke har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☒ NEJ, jag ger inte min tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.